

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่เนื่องจากภารกิจประจำวันทำให้ต้องเร่งรีบ แข่งขันกับเวลา ด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาและต้องการความสะดวกรวดเร็ว (นิภาภรณ์ จัยวัฒน์ และคณะ, 2548) ผู้บริโภคเหล่านี้จึงให้ความสนใจในผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปและอาหารกึ่งสำเร็จรูปโดยซื้อมาบริโภคในครอบครัวมากขึ้น โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ๆเท่านั้น แม้แต่หมู่บ้านในชนบทก็มีร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปมากขึ้น ผู้บริโภคสมัยใหม่กลุ่มใหญ่ของประเทศต้องพึ่งพาผลิตภัณฑ์อาหารที่ผลิตโดยผู้ประกอบการ ซึ่งมีทั้งระดับอุตสาหกรรมและระดับครัวเรือน (สุจินณา ศักดิ์ถาวร, 2545) ผู้ประกอบการใช้กลวิธีทางการตลาดหลากหลายรูปแบบเพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์ของตน บางรายอาจอ้างสรรพคุณเกินจริงทำให้ผู้บริโภคที่ขาดความรู้หรือมีความรู้ที่น้อยหลงเชื่อ ซื้อมาบริโภคแต่กลับได้รับผลิตภัณฑ์คุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานและไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง (อรพร วนมงคล, 2544) ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาได้

เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ รัฐบาลได้ออกมาตรการในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้บริโภค โดยมีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคให้ได้รับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับราคาและปลอดภัยต่อสุขภาพ ปัจจุบันประเทศทั่วโลก ได้กำหนดให้มีการแสดงคุณค่าทางโภชนาการของอาหารบนฉลาก ในระดับนานาชาตินั้น มีโครงการมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศของ FAO/WHO (Codex Alimentarius) หรือ เรียกย่อๆว่า “Codex” ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับประเทศต่างๆเพื่อใช้ในการพิจารณากำหนดข้อบังคับการแสดงฉลากโภชนาการ (หัตยา กองจันทิก, 2546) ดังนี้

1. ให้ประเทศต่างๆกำหนดฉลากโภชนาการให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและภาวะทางโภชนาการของแต่ละประเทศ
2. อาหารใดที่มีการกล่าวอ้างคุณค่า คุณประโยชน์ เช่น โปรตีนสูง ไขมันต่ำ จะต้องแสดงฉลากโภชนาการประกอบขอกกล่าวอ้างด้วย
3. สารที่อนุญาตให้ระบุจะต้องเป็นสารอาหารที่มีการกำหนดค่าความต้องการต่อวัน

ไว้แล้วเท่านั้นคือ อนุญาตเฉพาะสารอาหารที่คุณค่า ประโยชน์และความจำเป็นที่จะต้องได้รับใน ปริมาณที่กำหนดในแต่ละวัน ซึ่งได้รับการยอมรับแล้วในหมู่นักโภชนาการทั่วโลก โดยประเทศ นั้นๆได้นำมาปรับกำหนดเป็นเกณฑ์และแนวทางในการบริโภคที่เหมาะสมสำหรับประชาชน ภายในประเทศของตนเอง

สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้ศึกษาข้อมูลเพื่อจัดทำ มาตรฐานการแสดงฉลากโภชนาการ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยจัดตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาการ แสดงคุณค่าทางโภชนาการบนฉลากอาหารขึ้นเป็นการเฉพาะ และมีการจัดทำประกาศกระทรวง สาธารณสุข (ฉบับที่ 182) พ.ศ. 2541 เรื่องฉลากโภชนาการ เป็นการแสดงโดยสมัครใจสำหรับอาหาร ทุกชนิดทั่วไป แต่จะบังคับให้อาหารที่มีการกล่าวอ้าง ต้องแสดงฉลากโภชนาการโดยบังคับซึ่ง เป็นไปตามแนวทางของ Codex กำหนดไว้

ฉลากโภชนาการเป็นเครื่องมือที่ให้ข้อมูลทางโภชนาการของผลิตภัณฑ์อาหารชนิดนั้นๆ ข้อมูลบนฉลากที่ครบถ้วนชัดเจน และง่ายต่อการเข้าใจ ประกอบกับการมีความรู้ทางวิชาการด้าน อาหารและโภชนาการที่ดีของผู้บริโภค จะช่วยให้ผู้บริโภคสามารถรับรู้ถึงที่มาของอาหารในแง่ วัตถุประสงค์ กระบวนการผลิต ความคุ้มค่าของราคาและความปลอดภัยที่จะบริโภคอาหารเหล่านั้นด้วย (วิสิฐ จະวะลิต และคณะ, 2545) การแสดงฉลากโภชนาการ หมายถึง การแสดงข้อมูลโภชนาการของ อาหารนั้นๆบนฉลากในรูปของชนิดและปริมาณสารอาหาร เป็นการมุ่งให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค การที่ ผู้บริโภคได้อ่านฉลากโภชนาการจะช่วยให้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปที่เหมาะสมกับสภาวะ สุขภาพและความต้องการของร่างกายตนเองได้ (ไกรสิทธิ์ ตันติศิริพันธ์ ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาติ ประภาศรี ภูวเสถียรและวิญ เจริญศรี, 2542) และช่วยให้สามารถเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์อาหาร ชนิดเดียวกัน โดยเลือกที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่ดีกว่าได้ (มงคล ณ สงขลา, 2541) การอ่าน ฉลากโภชนาการให้เข้าใจนั้นต้องรู้ว่าลักษณะฉลากที่ดีควรมีข้อความใดประกอบอยู่และข้อความ เหล่านั้นหมายความว่าอย่างไร โดยอยู่ภายในกรอบที่มีรูปแบบเดียวกันเรียกว่า กรอบข้อมูลโภชนาการ

บุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญและเป็นผู้นำที่ดีทางด้านสุขภาพในการให้คำแนะนำที่ ถูกต้องเกี่ยวกับฉลากโภชนาการแก่ผู้บริโภค คือ บุคลากรทางด้านสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานใน โรงพยาบาลและสถานอนามัย โดยเป็นผู้นำสิ่งที่เป็นหัวใจของการแสดงฉลากโภชนาการ ซึ่งต้องมี การกล่าวอ้างที่เป็นความจริง ข้อมูลครบถ้วน ชัดเจน ข้อมูลนั้นให้ความรู้ทางโภชนาการที่ถูกต้องแก่ ผู้บริโภค เข้าใจได้ง่าย และสามารถคำนวณได้ว่าอาหารนั้นมีคุณค่าทางโภชนาการที่ร่างกายควรจะได้รับในแต่ละวัน โดยการนำสิ่งเหล่านี้ไปประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคได้รับรู้และสามารถนำสิ่งที่ ได้รับรู้ไปใช้ในการเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปที่มีราคาและมีคุณค่าทาง

โภชนาการที่เหมาะสม ปลอดภัยต่อสุขภาพของตนเองได้ หากบุคลากรด้านสาธารณสุขมีการรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการที่ไม่ดีหรือไม่ถูกต้อง อาจส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการให้ข้อมูลหรือให้คำแนะนำเรื่องฉลากโภชนาการแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนขาดการรับรู้ที่ดีเกี่ยวกับฉลากโภชนาการ ซึ่งอาจนำไปสู่การเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม ทำให้ได้รับผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่เหมาะสม ไม่ปลอดภัย กับสภาวะสุขภาพและไม่ตรงกับความต้องการของร่างกายตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาได้ และจากประสบการณ์การทำงานของผู้ศึกษาด้านการคุ้มครองผู้บริโภคสังเกตพบว่า กลุ่มใหญ่ของบุคลากรด้านสาธารณสุขปฏิบัติงานตำแหน่งพยาบาล นิยมบริโภคอาหารสำเร็จรูปประเภทนมและผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่มเป็นประจำ ทั้งนี้เนื่องจากความรีบเร่งในการทำงานและไม่มีเวลาปรุงอาหาร จึงต้องการความสะดวกรวดเร็ว บางครั้งอาจจะอ่านข้อมูลบนฉลากอาหารหรือฉลากโภชนาการก่อนซื้อไม่ครบถ้วน ซึ่งอาจทำให้ได้รับผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่เหมาะสมกับสภาวะสุขภาพและไม่ตรงกับความต้องการของร่างกายตนเองได้

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง การรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการและการใช้ของบุคลากรด้านสาธารณสุขโรงพยาบาลของรัฐและสถานอนามัยในอำเภอแม่ทา โดยศึกษาการรับรู้ด้านความสนใจข้อมูลบนภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์อาหาร การรับรู้ด้านการแปลความหมายและความเข้าใจข้อมูลโภชนาการบนภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์อาหาร และการรับรู้ประโยชน์จากการอ่านข้อมูลบนฉลากโภชนาการ รวมถึงการนำข้อมูลบนฉลากโภชนาการไปใช้ในการเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป เพื่อนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผน ส่งเสริมและพัฒนาด้านการรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการและการใช้ฉลากโภชนาการของบุคลากรด้านสาธารณสุขให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งนำไปวางแผนหรือกำหนดกิจกรรมในการให้คำแนะนำหรือให้ข้อมูลที่ถูกต้องเรื่องฉลากโภชนาการแก่ประชาชนหรือผู้บริโภคต่อไป

คำถามการศึกษา การรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการและการใช้ของบุคลากรด้านสาธารณสุขเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการของบุคลากรด้านสาธารณสุข
2. เพื่อศึกษาการใช้ฉลากโภชนาการของบุคลากรด้านสาธารณสุข

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรในการศึกษานี้ คือ บุคลากรด้านสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลและสถานอนามัยในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมเรื่อง การรับรู้เกี่ยวกับฉลากโภชนาการ ด้านความสนใจข้อมูลบนภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์อาหาร ความหมายและความเข้าใจข้อมูลโภชนาการบนภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์อาหาร รับรู้ประโยชน์จากการอ่านข้อมูลบนฉลากโภชนาการ และการนำข้อมูลบนฉลากโภชนาการ ไปใช้ในการเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป

นิยามศัพท์เฉพาะ

ฉลากโภชนาการ หมายถึง ฉลากที่แสดงสารอาหารชนิดต่างๆ ในผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป โดยแสดงเป็นปริมาณของสารอาหารที่ผู้บริโภครับประทานใน 1 ครั้ง และแสดงเป็นร้อยละของปริมาณมาตรฐานสารอาหารที่ควรได้รับในหนึ่งวัน

การรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการ หมายถึง ความสนใจข้อมูลบนภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์อาหาร การแปลความหมายและความเข้าใจข้อมูลโภชนาการบนภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์อาหาร ตลอดจนรับรู้ประโยชน์จากการอ่านข้อมูลบนฉลากโภชนาการ

การใช้ฉลากโภชนาการ หมายถึง การนำข้อมูลบนฉลากโภชนาการไปใช้ในการเลือกซื้อและเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป รวมถึงการเปรียบเทียบข้อมูลคุณค่าทางโภชนาการและราคา ระหว่างผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปชนิดเดียวกัน

บุคลากรด้านสาธารณสุข หมายถึง บุคลากรที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องทางด้านสาธารณสุข ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร นักเทคนิคการแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข นักวิชาการสาธารณสุข เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข เจ้าพนักงานเภสัชกรรม เจ้าพนักงานวิทยาศาสตร์การแพทย์ เจ้าหน้าที่รังสีการแพทย์ โภชนาการ เจ้าหน้าที่เวชสถิติ และพนักงานสุขภาพชุมชน ในโรงพยาบาลของรัฐและสถานีนอนมัยในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง การรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการ และการใช้ของบุคลากรด้านสาธารณสุข ทำให้ได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. ได้ข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผน ส่งเสริมและพัฒนาด้านการรับรู้เรื่องฉลากโภชนาการ และการนำข้อมูลบนฉลากโภชนาการ ไปใช้ในการเลือกซื้อและเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปของบุคลากรด้านสาธารณสุข โรงพยาบาลของรัฐและสถานีนอนมัยในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

2. เป็นแนวทางในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมหรือวิธีการที่เหมาะสมในการประชาสัมพันธ์ให้คำแนะนำที่ถูกต้องเรื่องฉลากโภชนาการแก่ประชาชนที่รับบริการในโรงพยาบาล และสถานอนามัยในอำเภอแม่ทา ให้เกิดการรับรู้ที่ดีและถูกต้องเรื่องฉลากโภชนาการนำไปใช้ในการเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการได้เหมาะสม ปลอดภัยต่อสุขภาพของตนเอง

3. นำข้อมูลเสนอให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาหาแนวทางปรับปรุงฉลากโภชนาการ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ครอบคลุมสำหรับผู้บริโภคทุกกลุ่มต่อไปในอนาคต

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved